

GRADOVI

Prva stvar na katero pomislimo, ko pomislimo na gradove je ponavadi vso razkošje in blišč srednjeveških plemičev in graščakov. Vendar grad ne pomeni samo neke mogočne (ponavadi kamnite) zgradbe, kjer so živeli plemiči.

Grad je utrjeno prebivališče fevdalnega plemiča na posebej izbranem, ponavadi na naravno ali umetno zavarovanem kraju, ki je bilo praviloma tudi gospodarsko, politično in upravno središče večjega ali manjšega fevdalnega ozemlja. Zanj so predvsem značilni določeni objekti, med katerimi so zagotovo nujni obrambni stolp, večja ali manjša stanovanjska zgradba, kapela, obzidje in obrambni hodnik. Gradnja gradov je doživela na območju slovenskih pokrajin svoj največji razcvet med 12. in 15. stoletjem, zato večina naših še ohranjenih gradov slogovno sodi v romaniko. Zgodovinski viri omenjajo kot prva dva danes "uradno priznana slovenska" gradova Bosisen in Rajhenburg, ki sta opisana že pred letom 1000, s starostjo prve omembe pred dobrim tisočletjem pa se lahko ponašata Siliganum, današnji Solkan, in znameniti ter tudi daleč preko meja zagotovo najbolj znani Bled. Graditelji gradov so bili najvišji fevdalni gospodje in cesarjevi vazali, kasneje tudi ministeriali služniki, odvisni od svojih gospodarjev, grofov in škofov. V 15. in 16. stoletju, ko so gosposčine začele prehajati v osebno last, so postale lastnice gradov plemiške družine.

Preteklost naše dežele je z gradovi tesno povezana. Med ljudmi je grad predvsem simbol trdnega in težko dostopnega bivališča, ki daje vtis varnosti in predstavlja zaščito. O grajskih prebivalcih so stoletja stkala med ljudmi številne pravljice in legende. V njih nastopajo strogi, razvajeni, mehkužni, jeznoriti, košati in bogati graščaki, ki so pogosto vsi pasji in cingljajoči s tolarji v žepu. Imajo dosti sveta in blaga, pa nikogar, komur bi zapustili bogatijo, vendar še vedno verjamejo, da je obljubiti in dati preveč. Neusmiljeni in ošabni tlačijo in odirajo svoje podložne kmete in so trdega srca kot kamen. Le redki so graščaki, ki niso neomejeni gospodarji, kruti in neusmiljeni do vsega, kar je človeškega. Mnogo zgodb se je spletlo okrog grajskega zidovja, ki v ničemer ne razodeva nekdanjega blišča in razkošja grajskih soban, napolnjenih s starinskim pohištvom in bogatimi zbirkami orožja, dragocenih slik in knjig.

V srednjem veku je na ozemlju današnje Slovenije stalo okoli 250 gradov. Ko je njihov vojaško-obrambni pomen začel plahneti, si je plemstvo pričelo postavljati udobnejše rezidence v ravninskem svetu. Zaradi spremenjenega družbenega reda in s tem drugačnega načina življenja je bilo posebno ob koncu 18. stoletja opuščenih mnogo gradov, ki so nato začeli propadati. Za nekaterimi gradovi se je izgubila vsaka sled ali pa so njihovi ostanki le še kupi kamenja. Mnogi od gradov so bili s svojo dragoceno opremo vred žrtve ideološkega enoumja med 2. svetovno vojno in po njej.

Nezadržan tok časa je od številnih grajskih stavb ohranil le ruševine, nekateri drugi so se ohranili le v virih ali ljudskem izročilu. Čas je izničil tudi njihov nekdanji pomen, saj so bili nekdanj tako obrambno kot upravno in gospodarsko središče svojega okoliša. Obnovljeni gradovi in dvorci so med drugim postali moderni muzeji, hoteli visokih kategorij in turistične točke, ki postajajo kulturna in turistična središča z raznovrstno ponudbo.